

ISSN 2076-586X

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Черкаський національний університет
імені Богдана Хмельницького

**ВІСНИК
ЧЕРКАСЬКОГО
УНІВЕРСИТЕТУ**

Серія
ПЕДАГОГІЧНІ НАУКИ

Науковий журнал

Виходить 40 разів на рік

Заснований у березні 1997 року

№ 3 (336). 2015

Черкаси – 2015

Матеріали «Вісника» присвячені актуальним проблемам соціально-педагогічної роботи, професійної підготовки спеціалістів соціальної сфери. У публікаціях досліджуються аспекти соціально-педагогічної роботи з різними категоріями населення, зокрема: соціально-педагогічна робота з сім'ями, дітьми та молоддю, людьми похилого віку, підлітками, схильними до адиктивної поведінки; спрямованої на виявлення та розвиток обдарованості дитини; взаємодію фахівців з дитячими, молодіжними та громадськими організаціями; формування професіоналізму спеціалістів соціальної сфери, аналізується міжнародний і вітчизняний досвід соціально-педагогічної діяльності.

Наукові статті збірника рекомендовані викладачам вищої школи, аспірантам, студентам, соціальним працівникам, а також усім, хто цікавиться соціально-педагогічною проблематикою.

Постановою президії ВАК України від 10.02.2010 р. № 1-05/1 (Бюлетень ВАК України, 2010. – №3) журнал включено до переліку наукових фахових видань зі спеціальності «Педагогічні науки».

Випуск № 3 (336) наукового журналу Вісник Черкаського університету, серія педагогічні науки рекомендовано до друку та до поширення через мережу Інтернет Вченою радою Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького (протокол №6 від 12.02.2015 року).

Журнал реферується Українським реферативним журналом «Джерело» (засновники: Інститут проблем реєстрації інформації НАН України та Національна бібліотека України імені В.І. Вернадського) та Реферативним журналом Всеросійського інституту наукової і технічної інформації РАН (ВІНІТІ РАН).

Головна редакційна колегія:

Червко О.В., д.е.н. (головний редактор); *Босчко Ф.Ф.*, член-кор. НАПН України, д.б.н., проф. (заступник головного редактора); *Корноненко С.В.*, д.і.н., проф. (заступник головного редактора); *Кирилюк С.М.*, д.е.н., доц. (відповідальний секретар); *Архипова С.П.*, к.пед.н., проф.; *Біда О.А.*, д.пед.н., проф.; *Гнезділова К.М.*, д.пед.н., доц.; *Головня Б.П.*, д.т.н., доц.; *Гусак А.М.*, д.ф.-м.н., проф.; *Землюліна Н.І.*, д.і.н., доц.; *Жаботинська С.А.*, д.філол.н., проф.; *Кузьмінський А.І.*, член-кор. НАПН України, д.пед.н., проф.; *Кукурудза І.І.*, д.е.н., проф.; *Лизогуб В.С.*, д.б.н., проф.; *Ляшенко Ю.О.*, д.ф.-м.н., доц.; *Марченко О.В.*, д.філос.н., проф.; *Масненко В.В.*, д.і.н., проф.; *Мігус І.П.*, д.е.н., проф.; *Мінаєв Б.П.*, д.х.н., проф.; *Морозов А.Г.*, д.і.н., проф.; *Перехрест О.Г.*, д.і.н., проф.; *Поліщук В.Т.*, д.філол.н., проф.; *Савченко О.П.*, д.пед.н., проф.; *Селіванова О.О.*, д.філол.н., проф.; *Чабан А.Ю.*, д.і.н., проф.; *Шпак В.П.*, д.пед.н., проф.

Редакційна колегія серії:

Гнезділова К.М., д.пед.н., доц. (відповідальний редактор напрямку «Методика навчання»); *Сердюк З.О.*, к.пед.н., доц. (відповідальний секретар напрямку «Методика навчання»); *Шпак В.П.*, д.пед.н., проф. (відповідальний редактор напрямку «Управління освітою»); *Михальчук О.О.*, к.пед.н., доц. (відповідальний секретар напрямку «Управління освітою»); *Біда О.А.*, д.пед.н., проф. (відповідальний редактор напрямку «Теорія та історія педагогіки»); *Кучай Т.П.*, к.пед.н., доц. (відповідальний секретар напрямку «Теорія та історія педагогіки»); *Архипова С.П.*, к.пед.н., проф. (відповідальний редактор напрямку «Соціальна педагогіка»); *Майборода Г.Я.*, к.пед.н., доц. (відповідальний секретар напрямку «Соціальна педагогіка»); *Данилюк С.С.*, д.пед.н., доц. (відповідальний редактор напрямку «Професійна освіта»); *Лодатко Є.О.*, д.пед.н., доц. (відповідальний секретар напрямку «Професійна освіта»); *Акуленко І.А.*, д.пед.н., проф.; *Бурда М.І.*, д.пед.н., проф., академік НАПН України; *Вовк О.І.*, д.пед.н., доц.; *Грабовий А.К.*, к.пед.н., доц.; *Градовський А.В.*, д.пед.н., проф.; *Гриценко В.Г.*, к.пед.н., доц.; *Демченко О.Г.*, к.ф.-м.н., доц.; *Десятов Т.М.*, д.пед.н., проф.; *Дімітріна Каменова*, проф. (Болгарія); *Євтух М.Б.*, д.пед.н., проф., академік НАПН України; *Капська А.Й.*, д.пед.н., проф.; *Кондрашова Л.В.*, д.пед.н., проф.; *Король В.М.*, к.пед.н., проф.; *Крилова Т.В.*, д.пед.н., проф.; *Кузьмінський А.І.*, член-кор. НАПН України, д.пед.н., проф.; *Луценко Гр.В.*, д.пед.н., доц.; *Мельников О.І.*, д.пед.н., проф. (Білорусь); *Мітшеєв В.Б.*, доктор, проф. (Болгарія); *Ничкало Н.Г.*, д.пед.н., проф., академік НАПН України; *Остапенко Н.М.*, д.пед.н., проф.; *Савченко О.П.*, д.пед.н., проф.; *Семеріков С.О.*, д.пед.н., проф.; *Симоненко Т.В.*, д.пед.н., проф.

За зміст публікації відповідальність несуть автори.

Адреса редакційної колегії:

18000, Черкаси, бульвар Шевченка, 81.
Черкаський національний університет ім. Б. Хмельницького,
кафедра дошкільної і початкової освіти. Тел. (0472) 33-10-96

ЗМІСТ

Дячкова О. М. Міжнародний досвід організації діяльності фахівців оперативно-рятувальної служби у надзвичайних ситуаціях	3
Стахів М. Шевченкове слово як засіб виховання нової генерації педагогів	7
Муранова Н. П. Поняттєво-категорійний аналіз проблеми фізико-математичної підготовки старшокласників	12
Бугакова Л.О., Ляховець О. О., Нікогда Я.І. Способи організації морального виховання дітей у навчально-виховному процесі	19
Штик О. Основні форми занять у навчально-виховному процесі в експериментальній школі «Йена-план» П. Петерсена.....	22
Бевз О. П. Формування англомовної компетентності студентів мовних факультетів у письмі	28
Капелюшна Т. Розвиток навичок аналізу шкільного підручника майбутніми вчителями англійської мови	31
Постолєнко І.С. Семантика модальності в англійській мові.....	35
Усатова І. А. Структура готовності майбутніх учителів фізичної культури до реалізації здоров'язбережувальних технологій у спеціальних медичних групах	38
Кучай О.В. Порівняння аналізу підготовки педагогічного персоналу до мультимедійних технологій у Польщі та Україні	42
Корсун Г. О. Європейський досвід використання E-learning у навчанні англійської мови фахівців технічного профілю	47
Сушенцев А.О. Професійне вдосконалення виробничого персоналу на підприємствах машинобудівної галузі в США засобами інноваційних педагогічних технологій	50
Орлова Н.В., Сіденко Ю.О. Аналіз мотиваційного підґрунтя у вивченні іноземних мов студентами психологічного факультету як представників немовних спеціальностей вищих навчальних закладів	54
Браславська О. В., Криловець М. Г. Територія України на картах Г. Боплана у XVII ст.	59
Макаревич І.М. Інформаційна компетентність майбутнього вчителя	63
Сосяк М. М. Психо-лінгвістичні особливості полілогу та його типи	66
Гоцинець І. Шляхи поповнення лексичного матеріалу студентами в умовах організації самостійної роботи	70
Гайдук С. Є. Методика розвитку англомовної аудитивної компетенції.....	74
Ткачук Г. В. Досвід організації тестового контролю в системі дистанційного навчання MOODLE	78
Фучила О. М. Організація освіти дорослих у німецькомовній спільноті Бельгії.....	84
Бялик О.В. Стандарти сексуальної освіти в Європі: погляд вітчизняного дослідника.....	88
Бусько М. Б. Особливості форм навчання дорослих іммігрантів у Канаді.....	92
Федчишин Н.О. Гербартианство: забуті сторінки історії педагогіки	96
Грітченко І.А. Модель формування практично-діяльнісної компетентності майбутніх учителів іноземної мови засобами інтернет-технологій.....	101
Войчех Жуковські. Використання інтерактивних методів навчання у професійній підготовці майбутніх фахівців-маркетологів.....	105
Лещенко Г.А. Навчально-професійна мотивація як педагогічна умова формування професійної надійності майбутнього фахівця з аварійного обслуговування на авіатранспорті.....	110
Шамрай О.Г. Пошук організаційно-педагогічних умов, що ефективно впливають на підвищення якості освіти.....	115
Олексієнко Я. І., Курінна В. В. Впровадження сучасних фізкультурно-оздоровчих технологій у процес фізичного виховання школярів.....	118
Кугай М.С. Специфічні особливості фахових практик у процесі екологічного виховання майбутніх учителів географії.....	121
Зінченко А. В. Поведінковий компонент у структурі комунікативної толерантності майбутнього вчителя: його критерії та показники	127
Рябоконт В.В. Стратегічна компетенція та особливості її формування на матеріалі уроків рідної мови в 5 класі	131
Проць М.З. Акредитація, акредитаційні організації та їх визнання у сфері вищої освіти США.....	136
Ненько Ю. Психолого-педагогічні підходи до проблеми професійного спілкування офіцерів служби цивільного захисту	140
Жорняк Н. Є. Полікультурна складова канадських туристських національних стандартів спеціальності та важливість її врахування у професійній підготовці	144

3. Ващук Л. М. Характеристика напрямків фітнесу та рівень популярності її серед учнів старших класів / Инновационные направления рекреации, физической реабилитации и здоровьесберегающих технологий // Сборник статей VI международной научной конференции, 28–29 ноября 2013 года. – Харьков-Белгород-Красноярск : ХГАФК, 2013. – 284 с.
4. Глоба Г. В. Інноваційна система фізичного виховання школярів з використанням аеробних технологій : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. наук з фізичного виховання і спорту : спец. 24.00.02 «Фізична культура, фізичне виховання різних груп населення» / Г. В. Глоба. – Харків, 2007. – 22 с.
5. Кібальник О. Я. Застосування фітнес-технології для підвищення рухової активності та фізичної підготовленості підлітків : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. наук з фізичного виховання і спорту : спец. 24.00.02 «Фізична культура, фізичне виховання різних груп населення» / О. Я. Кібальник. – Львів, 2008. – 18 с.
6. Мороз О. О. Корекція маси та складу тіла жінок 21–35 років засобами оздоровчого фітнесу : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. наук з фізичного виховання і спорту : спец. 24.00.02 «Фізична культура, фізичне виховання різних груп населення» / О. О. Мороз; Нац. ун-т фіз. виховання і спорту України. – К., 2011. – 19 с.
7. Сайкина Е. Г. Фитнес в модернизации физкультурного образования детей и подростков в современных социокультурных условиях : монография / Е. Г. Сайкина. – СПб. : Изд-во РГПУ им. А. И. Герцена, 2009. – С. 68–84.

Одержано редакцією 18.12.2014.

Прийнято до публікації 19.12.2014.

Аннотація. В статтє раскрываются недостатки традиционной системы физического воспитания школьников. Отмечается важность внедрения современных физкультурно-оздоровительных технологий в учебно-воспитательный процесс по физическому воспитанию.

Ключевые слова: физическая культура, аэробика, фитнес, шейпинг.

Summary. The article reveals the shortcomings of the traditional system of physical education of schoolchildren. The importance of the introduction of modern health-improving technologies in the educational process in physical education.

Key words: physical culture, aerobic, fitness, shaping

УДК 371.134 + 37.033 + 911.2 (07)

Кугай М.С.

СПЕЦИФІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ФАХОВИХ ПРАКТИК У ПРОЦЕСІ ЕКОЛОГІЧНОГО ВИХОВАННЯ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ГЕОГРАФІЇ

Анотація. У статті розглядаються особливості фахових практик у процесі підготовки майбутніх учителів географії. Розкрито мету та завдання навчальної практики з географії, яка включає ряд фахових практик. Доведено, що формування екологічних умінь і навичок у майбутніх учителів географії пов'язано із використанням принципів міждисциплінарності та інтеграції. Встановлено, що організація комплексної практики потребує серйозної попередньої підготовки, збір матеріалів за чітко визначеним планом та використання активних методів здійснення практичної діяльності.

Ключові слова: екологічне виховання, екологічні уміння, фахові практики, навчальні практики, підготовка майбутніх учителів географії

Постановка проблеми. В умовах глибоких соціальних та економічних змін, яких зазнає сьогодні Україна, особливої актуальності набули трансформації в сучасній освіті. Географічна освіта не є винятком у цьому процесі.

Одним із завдань географічної освіти є підвищення якості підготовки фахівців, здатних до активної творчої діяльності в загальноосвітній школі. На сьогоднішній день вища школа, має не тільки закласти міцний фундамент теоретичних знань, а й навчити самостійно їх поповнювати, оновлювати та використовувати у практичній діяльності.

Підготовка майбутнього вчителя географії особливо ефективна в процесі навчальної (комплекс фахових практик) практики, яка є обов'язковим елементом змісту географічної освіти. У програмах фахових практик з географічних дисциплін зазначається, що основними їх завданнями є закріплення теоретичних знань, отриманих студентами на аудиторних

заняттях, вироблення у студентів навичок спостережень географічних явищ і процесів, оволодіння методикою польових досліджень, вивчення природних територіальних і територіально-виробничих комплексів, розвиток у студентів географічного мислення, вміння виявляти і аналізувати взаємозв'язок як між окремими компонентами природи, так і між природою і господарською діяльністю людини [5].

Саме тому професійна підготовка студентів-географів полягає не тільки в тому, щоб надати майбутнім учителям певну суму знань, але разом з тим набути навичок практично-експериментальної роботи.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Фаховим практикам із географії присвячені праці таких науковців як О. Барановська, М. Бездрабко, О. Браславська, Л. Булава, В. Жадан, В. Корнеєв, М. Криловець, О. Миргородська, В. Обозний, В. Сміль, Н. Стецюк, О. Удовиченко, В. Шевченко, П. Шищенко, Т. Шовкун. Науковці визначають дану форму роботи як професійну підготовку студентів до виконання обов'язків учителя-географа; планові організовані процес спільної діяльності викладача і майбутніх учителів, спрямований на оволодіння вчителями географії знаннями, вміннями і практичними навичками.

Метою статті є визначення специфічних особливостей фахових практик у процесі підготовки майбутніх учителів географії.

Виклад основного матеріалу. Навчальна практика розглядається як засіб, процес і результат суб'єктування професійної діяльності майбутнього вчителя. Ю. Саунова вважає, що навчально-виробнича практика залишається чи не єдиним засобом, який уможливує перенесення акценту в педагогічному процесі з механічного оволодіння практичними навичками на цілісне особистісне зростання. Зміст навчально-виробничої практики реалізується через проектну діяльність, моделювання методики позакласних заходів колективних справ, розробку моделей проведення різноманітних форм виховної роботи з учнями, екскурсії, туристичні походи, польову роботу, польові практикуми, екологічні марафони, еколого-педагогічні ігри, дискусії, дослідницьку роботу. Вплив цих заходів тим сильніший, чим більш вони є комплексними та такими, що збуджують до активної діяльності кожного студента й учня [6].

Головними завданнями фахових практик є: поглиблення знань студентів, отриманих під час вивчення теоретичних курсів цих дисциплін, вивчення різних геосистем, вироблення умінь і навиків проводити фізико- та економіко-географічні дослідження, розвиток екологічного мислення та естетичного смаку майбутнього вчителя, підготовка студентів до організації і проведення екскурсій зі школярами в природу і на виробничі підприємства, формування навиків проведення позакласної краєзнавчої роботи, керівництва туристичними гуртками та іншими видами робіт, спрямованими на екологічне виховання учнів, виховання у студентів бережливого ставлення до природи і ознайомлення з методами і прийомами природоохоронної діяльності, усвідомлення особистої причетності до екологічних проблем за умов безпосередньої взаємодії з природою в комплексних фахових практиках, формування у студентів ставлення до природи як до універсальної цінності.

Успіх педагогічної діяльності майбутніх учителів географії, багато в чому залежать від сформованості в них практичних умінь та навиків, зокрема й екологічних.

Питання формування екологічних умінь під час географічних фахових практик досить широко висвітлено в численних наукових працях. Так, О. Удовиченко вважає, що фахова практика є реальним експериментальним майданчиком перетворення уявлень про доцільно екологічні дії фахівця в ситуаціях взаємодії з природними об'єктами в самі кваліфіковані екологічні уміння [7, с. 121]. В даний час, коли питання раціонального природокористування та охорони природи набули першорядного значення, одним із завдань практики є навчання вмінню оцінювати і рекомендувати заходи найкращого природокористування, зокрема, однією з цілей економіко-географічної практики є прищеплення навичок господарської оцінки природних умов, визначення їх впливу на господарську діяльність населення та оцінка можливостей більш раціонального використання природних умов і ресурсів.

О. Удовиченко надає великого значення у формуванні екологічних умінь предметним фаховим практикам, які проводяться на молодших курсах. Метою цих практик є практичне

зглиблення географічної підготовки студентів, ознайомлення їх з основними методами польових спостережень, що застосовуються в тій чи іншій галузі науки, з методами обробки їх спостережень, ведення журналів спостережень, складання таблиць, побудови графіків, написання звітів, а також прищеплення перших навичок самостійної роботи в польових умовах і умінь комплексного підходу до оцінки природних явищ (умінь фіксувати, історію і аналізувати) [7, с. 128].

Так, І. Уразметов стверджує, що екологічні уміння важливі в підготовці студентів-географів, оскільки професіоналізм учителя географії поруч з іншими професійними характеристиками не може не включати в себе володіння дослідницькими, польовими уміннями навичками вивчення навколишнього середовища, іншими екологічними уміннями в сфері природоохоронної діяльності, а також методами застосування отриманих знань в еколого-освітній діяльності та вміннями створювати необхідні програмовані засоби тощо [8]. З цією метою науковцем було виділено 4 групи екологічних умінь (еколого-евристичні, еколого-просвітні, еколого-діяльнісні, еколого-педагогічні) та розроблена технологія формування їх у майбутніх учителів географії, зокрема і під час проведення фахових практик.

Отже, одним з основних завдань фахових практик є закріплення знань в галузі екології і формування відповідних умінь. Разом з тим, фахові практики орієнтовані на системний підхід до пізнання природи. Саме в польових умовах складаються найбільш сприятливі умови для комплексного міждисциплінарного підходу до вивчення взаємодії природи і людини, без якого неможливо сформувати уявлення про єдину картину світу, про єдину систему «природа – суспільство – людина» [10, с. 350]. На думку С. Совгіри, використання міжпредметного підходу значно підсилює та корегує елементи змісту екологічного світогляду у відповідності зі специфікою навчальних дисциплін, які задіяно під час проведення студентами дослідної роботи в польових умовах. З метою впровадження міжпредметних зв'язків автор вважає за доцільне включати до змісту фахової практики комплексне дослідження території, що становить об'єкт наукового інтересу і передбачає вивчення особливостей господарської діяльності та впливу людини як на окремі компоненти природи, так і природні комплекси в цілому, виявлення можливостей для проведення заходів із охорони своєї місцевості.

З метою формування у майбутнього вчителя географії цілісного світобачення, культури взаємодії з природою, акцентуємо увагу на застосуванні інтегративного підходу в ході фахових практик з фізичної географії, ландшафтознавства, географії світового господарства, що заплановані у 6 семестрі. Доцільність такої інтеграції пояснюється тим, що однією з точок дотику фізичної географії, ландшафтознавства та соціально-економічної географії є культурні ландшафти – географічні ландшафти змінені господарською діяльністю людського суспільства і насичені результатами його праці. Отже, це дозволить цілісно дослідити ландшафтну оболонку або ландшафтну сферу, яку розуміють як природно-суспільний феномен, як цілісну й взаємопов'язану природно-соціогосподарську систему, в якій інтегровані природа, населення та господарство [12, с. 36].

Інтеграція фахових практик з фізичної географії, ландшафтознавства і економіко-географічної дозволить пояснити закономірності розвитку ландшафтної оболонки Землі, змін і трансформації її геопросторової організації як результату взаємодії суспільства і природи.

Завдання інтегрованої фізико-економіко-географічної практики виходять з мети географії як триєдиної науки (природничо+суспільно+технічна) і полягає у вивченні, інвентаризації, забезпеченні раціонального використання і збереження геосистем як природного капіталу, які є єдиною передумовою збалансованого і самопідтримуваного розвитку людства з огляду на збереження й раціональне використання ресурсів його оточення [12, с. 18]. Головною концепцією практики має бути нерозривна єдність, взаємозв'язок та взаємозалежність «людина – суспільство – природа».

Оскільки інтегрована практика є найбільш тривалою (3 тижні), до неї висуваються дві важливі вимоги. По-перше, особливо ретельно вибирається місце проведення практики, що забезпечує можливість знайомства не тільки з різними природно-територіальними комплексами та виробничими комплексами, а й різними проявами їхньої взаємодії.

Проводити її бажано на територіях, де поєднуються різні природні і антропогенні ландшафти: ліси і лісопарки, болота, водойми, сільськогосподарські поля, населені пункти, і одночасно добре збереглися різноманітні біотопи. С. Совгіра пропонує включення до робочого плану фахової практики екскурсій в зони з мінімально та максимально зміненими природними ландшафтами, а також застосовувати маршрутну практику, що дозволить відвідати і вивчити набагато більше об'єктів, аніж під час базової [9].

По-друге, успішне проведення даної практики передбачає досить ґрунтовну підготовчу роботу зі збору інформаційного матеріалу, його осмислення та обговорення.

Ми вважаємо, що під час фахової практики важливо відвідувати підприємства, при відборі яких ми керувались такими принципами: вони мають охоплювати усі галузі господарської діяльності, щоб дослідити різноманітний вплив на геосистеми. Бажано, щоб це були сучасні підприємства, з сучасними природоохоронними та екологічними (здоров'язберігаючими) технологіями, під час знайомства з якими формується оптимістичний погляд на взаємодію природи і людини. Після відвідування підприємств практикували проведення дискусій.

По-третє, особливості перебігу процесів в ландшафтах та господарської діяльності в різні пори року зумовлюють доцільність проведення сезонної практики: в осінній, зимовий та весняно-літній період. Безпосередній контакт з мальовничими ландшафтами, які в різні пори року створюють неповторний вигляд, змінюючись досить сильно, на нашу думку, дозволить розвинути чуттєво-емоційну сферу студента та ціннісні екологічні орієнтації. Це в свою чергу сприяє екологічному вихованню студентів, які розуміють відповідальність за вчинки і дії, що здійснюються ними в навколишньому середовищі. Відношення та розуміння цінності природи розглядається як основа мотивації до активної участі студентів в охороні навколишнього середовища [10, с.350].

Опанувати студентам суб'єктивними цінностями природи дозволить також включення до традиційних завдань з фахової практики комунікативних вправ, самоаналізу і рефлексії. Її зміст має включати не тільки розробку і використання педагогічних технологій, а й одночасне формування особистості як носія цих технологій.

Формуванню відповідних цінностей сприяють завдання на порівняльну характеристику природного і антропогенного територіальних комплексів, ціннісну характеристику геолого-географічних заповідних територій тощо. Естетична оцінка цих територій спрямована на визначення естетичної цінності ландшафтів і складання рекомендацій до створення чи зонування об'єктів природно-заповідного фонду.

На нашу думку, доцільним буде включення до маршруту комплексної практики садово-паркових ландшафтів. Образ саду несе в собі уявлення суспільства про природне середовище, про місце та значення людини в універсумі. Знакова система садово-паркового мистецтва багатозначна і відтворює світогляд, в тому числі екологічний, того чи іншого народу та епохи, характерний лише для нього. Природа в садово-паркових ландшафтах виступає уособленням людської думки, з усіма якостями та емоціями, вона може і допомагати людині, і протистояти їй, стаючи ворожою силою. Це робить садово-паркові ансамблі цінними об'єктами інтегрованої фахової практики [4].

Аналіз навчальних програм з фахових практик дозволив зробити висновки про недостатню насиченість завданнями емоційно-ціннісного характеру. Усвідомлення майбутніми вчителями єдності інтелектуального і емоційного у відношеннях з довкіллям дозволить їм не тільки удосконалити свої особисті якості, але й більш ефективно розв'язувати виховні задачі в школі.

Однією з важливих умов формування інтегрованої системи знань і розвитку міждисциплінарного мислення студентів є гуманітаризація географічної освіти, що розглядається як один з напрямів її удосконалення.

Активізувати предметний зміст практики допоможе включення до нього ціннісно-сміслових гуманітарних основ. Наприклад, під час фахової практики з основ ландшафтознавства, поряд з основними завданнями: оволодіння методом ландшафтного профілювання; аналіз взаємозв'язків між окремими компонентами і виявлення особливостей розвитку геосистем та впливу на них діяльності людини; оцінювання ПТК для раціонального

використання, варто включати завдання на виявлення естетичного потенціалу ландшафту, зокрема через його оцінку або створення художнього образу (картина, вірш, проза). Важливу роль в цьому плані з педагогічних позицій відіграє освоєння в комплексі елементів художнього образу природи, що створюють емоційне та інтелектуальне значиме в ньому. До таких елементів можна віднести колір, форму, ритм, рух (зміна, розвиток, дія предмету чи явища). Колір відіграє важливу роль у створенні образу, коли іде пошук найбільш досконалої гармонії, виразної гами фарб, що яскраво відображають характер образів природи, які створюються.

Міжпредметний характер екологічних проблем дозволяє подолати розрив між природничо-математичним і суспільно-гуманітарним циклами навчальних предметів шляхом, з одного боку, більш послідовного використання знань про природу у вивченні суспільних явищ і, з другого, – гуманізації природничо-наукової позааудиторної діяльності [10, с. 350].

О. Тімець вважає, що підвищити рівень проведення фахових практик й полегшити сприйняття студентами інформації, ширше пізнавати природу шляхом глибокого вивчення її компонентів, зрозуміти їх взаємозв'язки та міру взаємовпливу, дозволить інтегрована фахова практика, що побудована на засадах проблемно-модульної технології навчання [3, с. 414].

Відповідно до зазначеної технології, необхідно ще на початку проведення практики дослідити взаємозв'язки дидактичних цілей фахової практики, що з кожним курсом ускладнюються (перший курс: геологія, загальне землезнавство та ін.). Окресливши проблему, загально кафедральну і основоположну для всіх видів практики студентів протягом чотирьох років навчання, описують кінцевий результат навчання, знання, уміння й навички, якими повинен оволодіти студент, якості особистості, що можуть бути сформовані внаслідок цілеспрямованого педагогічного впливу в чітко обґрунтованих умовах проведення інтегрованої фахової практики, побудованої на засадах проблемно-модульної технології навчання [11, с. 316].

Такий підхід, на думку О. Тімець, дає змогу студентам упродовж чотирьох років проведення фахових практик з різних дисциплін виконати єдиний навчальний проект щодо розв'язання порушеної проблеми (задачі, завдання, ситуації тощо).

Існують загальні вимоги до організації та проведення фахових практик, які мають надати цьому виду навчальних занять екологічну спрямованість [7, с. 123].

Б. Гурський, К. Кудло до цих вимог відносять наступне:

«... 1) попереднє знайомство студентів у процесі лекцій, семінарів, ввідних бесід з екологічними особливостями і проблемами району проведення практики. Це положення набуває особливого значення при організації та проведенні подальшої комплексної практики, в процесі якої відвідуються віддалені райони і перетинаються великі території. Вже в підготовчий період потрібно спробувати силами студентів розробити конкретні пропозиції щодо поліпшення екологічної обстановки в тому чи іншому регіоні;

2) включення в програму всіх видів практик тих чи інших питань, завдань, що мають екологічний зміст або спрямованість. Особливо, важливо (переважно на старших курсах) в таку програму включати завдання на рівні пропозицій, рішень щодо поліпшення екологічної ситуації або запобігання негативних наслідків антропогенної діяльності;

3) у більшості вузів фахові практики з цілого ряду дисциплін проводяться стаціонарно на базах, агробіостанції. Це дає можливість організувати заходи з моніторингу тих чи інших процесів, явищ, ситуацій, природних об'єктів. Такий підхід надзвичайно важливий для вироблення у студентів здібностей і навичок до спостереження та аналізу змін природної ситуації, що вкрай необхідно майбутньому вчителю географії» [2].

Крім виділених вимог, що додають фаховим практикам екологічну спрямованість, О. Удовиченко відзначає, що дуже важливо на підготовчому етапі знайомити студентів з методикою вивчення екологічного стану як окремих компонентів середовища (повітря, вода, рослинність, ґрунти), так і природних комплексів у цілому [7, с. 123].

Організація комплексної практики, її екологічна спрямованість вимагає не тільки серйозної попередньої підготовки, але й збору матеріалів за чітко визначеним планом. Важливо організувати практику так, щоб по кожному з природних об'єктів, підприємств, населених пунктів студент міг дати висновок, оцінити екологічну ситуацію, намітити шляхи

її оптимізації. Однією з умов досягнення цієї мети є детальна розробка індивідуальних завдань екологічного змісту і контроль за їх виконанням [7, с. 136].

Кожна фахова практика завершується обов'язковим звітом студента чи групи студентів на конференції перед комісією, яка виставляє оцінку чи диференційований залік, з'ясовуючи рівень сформованості практичних умінь майбутнього вчителя географії. Згідно із обґрунтованими О. Тімець організаційними умовами, звіт про проходження практики студенти здійснюють у вигляді сюжетно-рольової гри, де кожен із них характеризує власний внесок у розв'язання порушеної проблемної ситуації, долучаючи інформацію з попередньої практики [11, с.321]. Найкращі дослідження пропонується опублікувати у вигляді тез або студентської наукової статті.

Висновки. Фахові практики мають велике значення у підготовці майбутнього вчителя географії до екологічного виховання учнів. Модернізувати процес підготовки майбутнього вчителя географії до екологічного виховання учнів дозволить застосування інтегративного міждисциплінарного підходу в організації практик, що полягає в комплексному її характері. гуманізації та гуманітаризації змісту, введення у навчально-виховний процес інтегрованої (комплексної) навчальної практики з фізичної географії, ландшафтознавства, географії світового господарства. Отриману теоретико-практичну підготовку в ході практики майбутні вчителі зможуть ефективно використати у своїй професійній педагогічній діяльності.

Перспективу подальших досліджень вбачаємо у розширенні дослідження виїзних фахових практик з географії та широкого впровадження технологічних аспектів природоохоронної роботи у її зміст.

Список використаної літератури

1. Багров Н. В. «Новая» география в украинских реалиях: миссия и тренды развития / Н. В. Багров, Л. Г. Руденко, И. Г. Черванев // Украинский географический журнал. – 2012. – №3. – С. 11-18
2. Гурский Б. Н. Об экологическом воспитании и обучении выпускников педвузов в процессе полевых практик по географическим дисциплинам / Гурский Б. Н., Кудло К. К. // Экологическая подготовка студента-географа в педвузе. – Волгоград, 1992. – С. 64-70.
3. Інноваційні технології у підготовці вчителя сучасної школи : посіб. / [Н. М. Коляда, С. В. Совгіра, О. В. Тімець та ін.]; за заг. ред. Н. С. Побірченко. – Черкаси : ДП «Черкаський ЦНП», 2012. – 448 с.
4. Косаревский И. А. Искусство паркового пейзажа / Косаревский И. А. – М. : Стройиздат, 1977. – 70 с.
5. Наскрізна навчальна програма фахової практики з географії : Навчальні програми / [Браславська О. В. та ін.]; укладач О. В. Браславська – Умань : ВПЦ «Візаві», 2014. – 159 с.
6. Саунова Ю. О. Формування екологічної свідомості студентів природничих факультетів у процесі навчально-виробничої практики : автореф. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія та методика професійної освіти» / Ю. О. Саунова. – Кіровоград, 2007. – 21 с.
7. Удовыченко О. Д. Педагогические условия формирования экологической культуры у студентов географического факультета: дис. ... кандидата пед. наук : 13.00.08 / Удовыченко Оксана Дмитриевна. – Ставрополь, 2005. – 181 с.
8. Уразметов И. А. Формирование экологических умений будущего учителя географии : автореф. дис. на соискание наук, ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.01. «Общая педагогика, история педагогики и образования» / И. А. Уразметов. – Казань, 2000. – 22 с.
9. Совгіра С. В. Місце навчальних практик в системі екологічної освіти [Електронний ресурс / С. В. Совгіра. – Режим доступу : differentstady.ucoz.ru/publ/statti/miscse_navchalno_polovikh_praktik_v_sistemi_ekologichnoji_osviti/2-1-0-18
10. Совгіра С. В. Теоретико-методичні основи формування екологічного світогляду майбутніх учителів у вищих педагогічних навчальних закладах: дис. ... доктора пед. наук : 13.00.04 / Совгіра Світлана Василівна. – Луганськ, 2009. – 567 с.
11. Тімець О. В. Теорія і практика формування фахової компетентності майбутнього вчителя географії у процесі професійної підготовки: дис. ... докт. пед. наук : 13. 00. 04 / Тімець Оксана Володимирівна. – Умань – 2011. – 487 с.
12. Топчієв О. Г. Основи суспільної географії : підручник для студ. географ. спеціальностей вищих навч. закладів / О. Г. Топчієв. – Одеса : Астропринт, 2009. – 544 с.

Одержано редакцією 25.12.2014.
Прийнято до публікації 26.12.2014.

Аннотація. В статті розглядаються особливості професійних практик в процесі підготовки майбутніх учителів географії. Розкрито мету та завдання навчальної практики з географії, яка об'єднує ряд професійних практик. Доведено, що формування екологічних умінь і навчальних у майбутніх учителів географії пов'язано з використанням принципів